

SAIRAAHOITAJIEN JA KÄTILÖIDEN VUOSI 2020

SJUKSKÖTARENS OCH BARNMORSKANS ÅR

Vuonna 2020 vietetään Florence Nightingalen 200-vuotis-syntymäpäivää. Sen kunniaksi Maailman terveysjärjestö WHO on julistanut vuoden 2020 sairaanhoitajien ja kätilöiden vuodeksi. Traagisen ironisessa käänteessä vuodesta tuli myös WHO:n julistaman koronapandemian vuosi, jolloin sairaanhoidon sietokykyä koetellaan maailmanlaajuisesti. Kiitos kehittyneen sairaanhoidon ja hygienian, olemme kuitenkin paremmin varautuneita selviämään tilanteesta kuin koskaan ennen. Nyt jos koskaan on syytä juhlistaa sairaanhoitajia ja sairaanhoidon kehityksen uranuurtajia.

Florence Nightingalella oli Krimin sodan aikana tapana kiertää sotilas-sairaala iltaisin lyhdyn kanssa, jolloin lähestyvä valo ja sen kantaja olivat haavoittuneille tervetullut näky. Usein Nightingale jäi haavoittuneen sotilaan luokse, piti potilasta kädestä ja antoi tälle lohtua vaikeimpina hetkinä. Näistä kierroksista juontaa hänen lempinimensä "Lady with the Lamp".

År 2020 har det gått 200 år sedan Florence Nightingale föddes, och jubileumsåret har av Världshälsoorganisationen WHO utlysts till sjukskötarens och barnmorskans år. Men i en tragiskt ironisk vändning blev WHO samma år även tvunget att utlysa pandemi med anledning av det nya coronavirus, som pressar sjukvårdens kapacitet världen över. Tack vare välutvecklade standarder för sjukvård och hygien är vi dock bättre förberedda på att klara av situationen än någonsin tidigare. Nu om någonsin är det skäl att hylla våra sjukskötare och sjukvårdens pionjärer.

Under Krimkriget hade Florence Nightingale som vana att göra en kontrollrunda i sjukhuset om kvällarna. Då var ljuset från lyktan hon bar på en välkommen syn för de sårade. Nightingale satte sig ofta ned hos någon patient, höll denne i handen och gav tröst i de svåraste stunderna. Nightingales smeknamn "Lady with the Lamp" härstammar från de här ronderna.

Kuva:
Florence Nightingalen muotokuva,
Maija Hurme 2020.

FLORENCE NIGHTINGALE

Bild:
Porträtt av Florence Nightingale,
Maija Hurme 2020.

Tekijätiedot / Arbetsgrupp
HUS muscotoimikunta / HUS musciuskott
Helena Hämmäläinen
Anders Manns
Maria Tukia

Taikalähty Oy / Reijo Kantola

Kaikki kuvat © HUSin muscotoimikunta, ellei toisin mainita. Nimettömät lainaukset ovat peräisin teoksesta: Tahvanainen, Helga (toim.) – Nirrko, Juha (toim.): Hoitotyön muistot, SKS, Helsinki 2000.

Alla foton © HUS musciuskott, om ej annat anges. De anonyma citaten är från verket: Tahvanainen, Helga (red.) – Nirrko, Juha (red.): Hoitotyön muistot, SKS, Helsingfors 2000.

FLORENCE NIGHTINGALE

VALONTUOJA • LJUSBRINGAREN

Florence Nightingalea (1820–1910) pidetään modernin sairaanhoidon perustajana. Hän syntyi 12.5.1820, sai kotonaan monipuolisen koulutuksen ja koki nuorena hengellisen herätyksen myötä kutsumuksen sairaiden ja nälkäisten auttamiseen. Vietettyään kolme kuukautta Kaiserswerthin diakonissalaitoksessa Saksassa vuonna 1851 Nightingale oppi sairaanhoitajan ammatin perusteet ja vakuuttui elämäntehtävästään.

Nightingalesta teki kuuluisan Britannian ja sen liittolaisten käymä Krimin sota Venäjää vastaan 1853–1856. Britannialla oli Krimin niemimaalla tilapäinen sotilassairaala, jossa oli kamalat olosuhteet ja korkea kuolleisuus. Henkilökohtaisten suhteiden avulla Nightingale kokosi 38 sairaanhoitajan ryhmän, sai sotaministeriön tuen ja suuntasi Krimille. Tarmokkuudellaan ja ennen kaikkea johtajan- ja organisaatiokyvyillään, Nightingale sai aikaan parannuksen sairaalan oloihin.

Krimillä Nightingale teki havainnon, että taudit tapoivat enemmän sotilaita kuin haavat. Nightingale oli taitava kirjoittaja ja matemaattisesti lahjakas, ja häntä voi pitää näyttöön perustuvan hoitotyön edelläkävijänä, kun hän sodan jälkeen todisti hygienian merkityksen sairaanhoidossa tilastotieteen avulla. Krimiltä palattuaan Nightingale kärsi huonosta terveydestä ja vetäytyi julkisuudesta. Hänestä tuli kuitenkin vaikutusvaltainen sairaanhoidon asiantuntija ja kehityksen taustavaikuttaja. Vuonna 1860 hän perusti Lontooseen nimeään kantavan sairaanhoitajakoulun, josta tuli nykyaikaisen sairaanhoitajakoulutuksen esikuva.

Nightingale oli yläluokkainen terveydenhoitoalan visionääri ja uudistaja, ja luokkayhteiskunnan vankkumaton kannattaja. Hän noudatti tiukkaa hierarkiaa, tehden jyrkän eron ylemmistä luokista tulevien, työtä johtavien ylihoitajattarien ja tavallisten rivisairaanhoitajien välillä. Tämän vuoksi hän vastusti sairaanhoitajien ammattillista järjestäytymistä työehtojen parantamiseksi. Nightingalen mukaan sairaanhoito oli ehdottomasti kutsumusammatti, jolle oli antauduttava täysin.

Kynä oli Florence Nightingalen tärkein työkalu, ja hänen kerrotaan kirjoittaneen noin 13 000 kirjettä. Hän piti säännöllisesti yhteyttä muun muassa kuningatar Viktoriaan. Elämäntyöstään Nightingale palkittiin vuonna 1907 ensimmäisenä naisena arvostetulla Ansioritarikunnan jäsenyydellä.

Florence Nightingale (1820–1910) anses vara den moderna sjukvårdens grundare. Hon föddes 12.5.1820, fick en mångsidig skolning hemma och upplevde som ung en andlig väckelse och en kallelse till att hjälpa de sjuka och hungriga. Efter att hon år 1851 tillbringat tre månader i Tyskland på diakonissanstalten i Kaiserswerth lärde sig Nightingale sjuksköterskeyrkets grunder och blev övertygad om sin livsuppgift.

Krimkriget, som Storbritanniens och dess allierade förde mot Ryssland 1853–1856, gjorde Nightingale berömd. På Krim hade Storbritanniens ett provisoriskt militärsjukhus där förhållandena var förfärliga och dödligheten hög. Med hjälp av sina personliga kontakter samlade Nightingale ihop en grupp på 38 sjukskötare, erhöi krigsministeriets stöd och reste till Krim. Med sin driftighet och framförallt sin ledarskaps- och organisationsförmåga, fick Nightingale till stånd en förbättring i sjukhusets förhållanden.

Under vistelsen på Krim upptäckte Nightingale att fler soldater dog av sjukdom än av sår. Nightingale var en skicklig skribent och matematiskt begåvad. Efter kriget använde hon statistik för att bevisa betydelsen av god hygien inom sjukvården, och kan därmed anses vara en föregångare inom evidensbaserad vård. Efter att ha återvänt från Krim led Nightingale av dålig hälsa och hon drog sig tillbaka från offentligheten. Istället blev hon en inflytelserik sjukvårdsexpert som verkade för sjukvårdens utveckling i bakgrunden. År 1860 grundade hon en sjuksköterskeskola i London som bar hennes namn. Skolan blev en förebild inom modern sjuksköterskeutbildning.

Nightingale var en aristokratisk visionär och förnyare av sjukvården, samt en orubblig anhängare av klassamhället. Hon förespråkade en stram hierarki och gjorde en strikt skillnad mellan översköterskorna, som kom från de högre samhällsklasserna och fungerade som arbetsledare, och de vanliga sjukskötarna. Därför motsatte hon sig att sjukskötare organiserade sig fackligt för att kräva bättre arbetsvillkor. Enligt Nightingale var sjuksköterskeyrket ett kall, som man skulle hänga sig fullständigt åt.

Pennan var Florence Nightingales viktigaste arbetsredskap, och hon sägs ha skrivit cirka 13 000 brev. Hon hade regelbunden kontakt med bland annat drottning Viktoria. För sitt livsverk belönades Nightingale år 1907 som första kvinna med inträde i den prestigefyllda Förtjänstorden.

Florence Nightingale kuvataan taiteessa usein öljylamppu tai myrskylyhty kädessään. Hänen kuitenkin tiedetään käyttäneen Krimillä viereisen sivun muotokuvassa kuvattua turkkilaista fanoosilyhtyä. Kuvan myrskylyhty on Kellokosken sairaalan kokoelmasta. *Florence Nightingale avbildas ofta med en oljelampa eller en stormlykta i handen. Lampan hon använde på Krim var dock en turkisk "fanoos"-lykta, lik den som är avbildad på porträttet på sidan bredvid. Stormlyktan på fotot är från Kellokoski sjukhusmuseums samling.*

Florence Nightingale -mitali on Punaisen Ristin kansainvälisen komitean vuodesta 1921 jakama mitali, joka on korkein kansainvälinen huomionosoitus hoitotyössä. Se on myönnetty yhteensä 23 suomalaiselle sairaanhoitajalle, ensimmäisenä Sophie Mannerheimille vuonna 1925 ja viimeisinä Ake Hydénille vuonna 2015. Kuva: Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC), Gassmann / Thierry. *Florence Nightingale -medaljen har delats ut av Röda Korsets internationella komité sedan år 1921. Det är den högsta internationella utmärkelser inom vårdarbete. Medaljen har delats ut till 23 finska sjukskötare, den första mottagaren var Sophie Mannerheim år 1925 och den senaste Ake Hydén år 2015. Foto: Röda Korsets internationella komité (ICRC), Gassmann / Thierry.*

“I had a pen, a steel pen, one pen [...] Mr Murray comes into the room, he sees the pen, he seizes upon it, carries it off into his own room, secures it there and returns. Our pen is gone. The ambassador of Great Britain was not proof against a pen in Egypt. There was no asking him for it without insulting him, for a more manifest act of theft, a falling under temptation, was never committed. For this ambassadorial deed of dishonesty he has since sought to propitiate me by shells from the Red Sea, flowers from Arabia etc., but it is no use.”

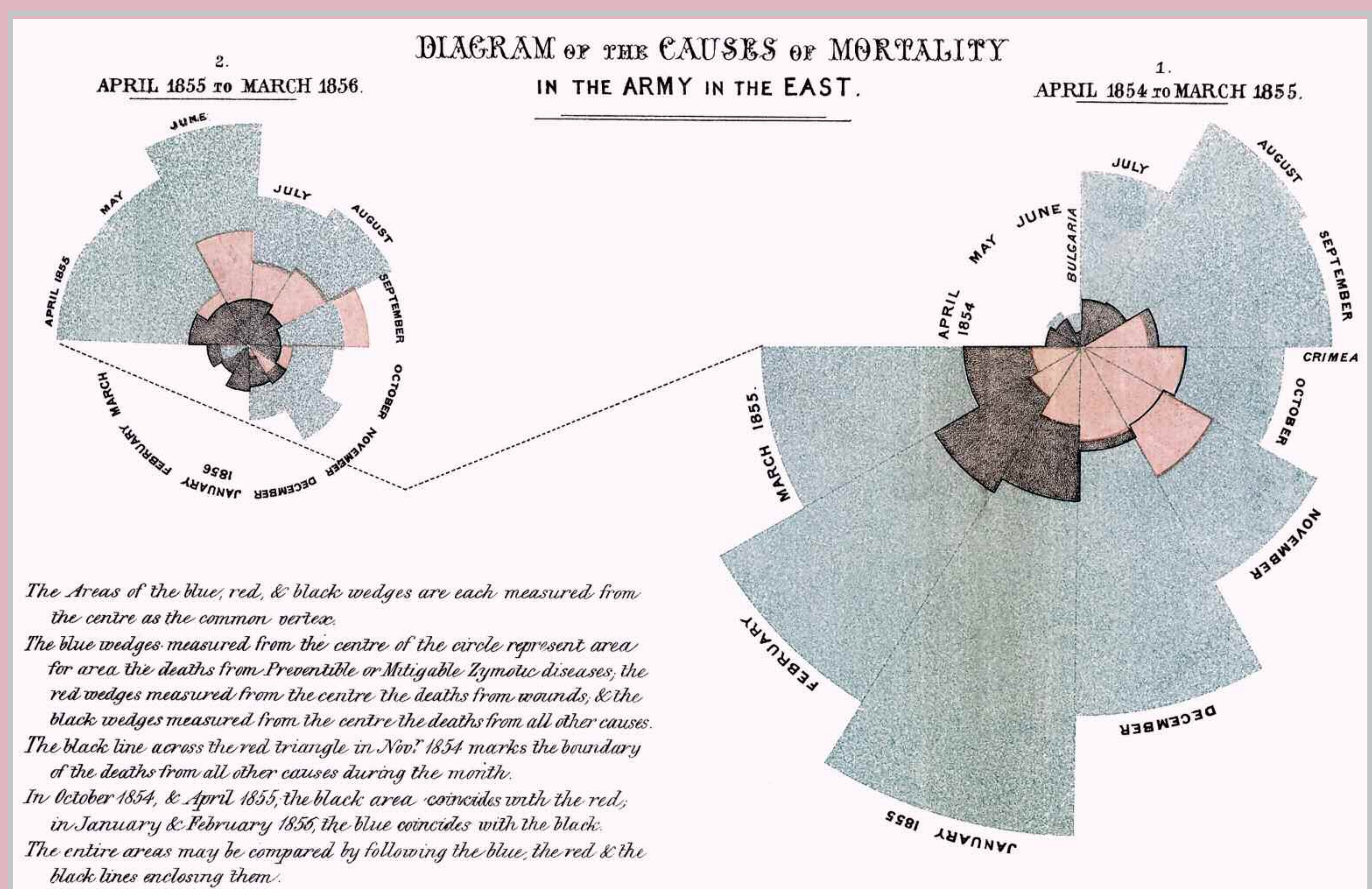
-Katkelma Florence Nightingalen kirjeestä, jossa hän kuvailee kuinka Britannian Egyptin pääkonsuli varastaa hänen kynänsä.

/ Utdrag från ett brev, där Florence Nightingale beskriver hur den brittiske generalkonsulen i Egypten stjäl hennes penna.

Sulkakynä oli 1800-luvun puolivälissä väistymässä teollisesti valmistetun teräskärkisen kynän tieltä, mutta molempia käytettiin vielä rinnakkain. Nightingalen isä halveksi uusia kyniä ja kirjoitti vain sulkakynällä, mutta Florence itse suosi teräskärkistä kynää. Kuvan kynä on Kellokosken sairaalamuseon kokoelmasta. *I mitten på 1800-talet var fjäderpennan på väg att bli ersatt av den industriellt tillverkade stålpennan, men båda användes ännu sida vid sida. Nightingales far föraktade de nya pennorna och skrev endast med fjäderpenna, men Florence föredrog stålpenna. Pennan på fotot är från Kellokoski sjukhusmuseums samling.*

Florence Nightingale oli myös infografiikan edelläkävijä. Hän käytti Nightingalen ruusuna tunnettua piirakkakaavion muunnelmaa havainnollistamaan, että taudit (siniset kentät) olivat johtava kuoliinisy brittiläisten sotilaiden keskuudessa Krimin sodan aikana. *Florence Nightingale var också en föregångare inom infografik. Hon använde ett så kallat rosendiagram, som var en variant av cirkeldiagrammet, för att åskådliggöra att sjukdom (de blå fälten) var den ledande dödsorsaken bland brittiska soldater under Krimkriget.*

PROFESSION SYNTY • EN PROFESSION SKAPAS

DIAKONISSALAITOKSET • DIAKONISSANSTALTERNA

Sairaanhoidajattaren työ oli 1800-luvun alkuun asti pitkälti kristilliseen laupedeuttyöhön perustuvaa huolenpitoa, johon ei ollut varsinaista koulutusta. Saksan Kaiserswerthissä perustettiin vuonna 1836 ensimmäinen Diakonissalaitos, jossa diakonissoiksi koulutettavat naiset saivat teologian opetuksen lisäksi sairaanhoidajakoulutusta.

Diakonissa-aate levisi Saksasta ympäri maailmaa. Myös Suomessa ensimmäiset ammatillisesti koulutetut sairaanhoidajat olivat diakonissalaitosten kouluttamia, alkaen 1850-luvulta lyhyen aikaa toimineesta Turun Diakonissalaitoksesta. Tänäpäin diakonissalaitos on Suomessa synonyymi Helsingin Diakonissalaitokselle, jonka perusti hyväntekijä Aurora Karamzin vuonna 1867.

Fram till 1800-talets början fanns det ingen egentlig utbildning för sjukskötare, utan arbetet var i första hand ett barmhärtighetsarbete som byggde på en tradition av kristen omsorg. År 1836 grundades den första diakonissanstalten i Kaiserswerth i Tyskland, och där började man vid sidan om undervisning i teologi även ge sjuksköterskeutbildning åt de kvinnor som utbildades till diakonissor.

Från Tyskland spred sig diakonirörelsen till världen. Även i Finland fick de första yrkesutbildade sjukskötarna sin utbildning på diakonissanstalter, med början på 1850-talet vid Diakonissanstalten i Åbo, vars verksamhet dock blev kortlivad. I Finland är Diakonissanstalten idag en synonym till Helsingfors Diakonissanstalt, som grundades av välgöraren Aurora Karamzin år 1867.

SUOMEN PUNAINEN RISTI • FINLANDS RÖDA KORS

Suomen Punainen Risti perustettiin vuonna 1877 Turkin ja Venäjän sodan puhkeamisen jälkeen. Yhdistys koulutti sairaanhoidajia hoitamaan sodassa haavoittuneita sotilaita ja tämä toiminta jatkui sodan jälkeenkin, vuodesta 1889 yhteistyössä Helsingin yleisen sairaalan kanssa Kirurgisessa sairaalassa. 1890-luvulla valtio alkoi huolehtia opetuksesta, ja Helsingin lisäksi lyhyempiä kursseja järjestettiin myös lääninsairaaloissa.

Finlands Röda Kors grundades efter att krig bröt ut mellan Turkiet och Ryssland år 1877. Organisationen utbildade sjukskötare för att vårda soldater som sårats i kriget och verksamheten fortsatte även efter kriget, från och med 1889 i samarbete med Helsingfors allmänna sjukhus på Kirurgiska sjukhuset. På 1890-talet tog staten över ansvaret för utbildningen, och utöver Helsingfors ordnades också kortare kurser på länsjukhusen.

KIRURGINEN SAIRAALA • SOPHIE MANNERHEIM • KIRURGISKA SJUKHUSET

Sairaanhoidajien koulutuksen järjestämisestä vastasi uusi ylihoitajattarien ammattikunta. Kirurgisessa sairaalassa opetusta oli käynnistämässä sen ensimmäiseksi ylihoitajattareksi vuonna 1888 valittu Anna Broms, joka seuraajansa Hilda Montinin tapaan oli saanut koulutuksensa Punaisen Ristin kurssilla ja syventänyt opintojaan ulkomailla.

Montinin seuraaja Sophie Mannerheim oli jo 35-vuotias, kun hän avioliittonsa päättymisen jälkeen päätti ryhtyä sairaanhoidajaksi. Vuonna 1899 hän suuntasi Englantiin, ja valmistui kolme vuotta myöhemmin sairaanhoidajattareksi Florence Nightingalen perustamasta koulusta. Hänet valittiin vuonna 1904 Kirurgisen sairaalan ylihoitajattaren virkaan ja sairaanhoidajattarkoulutuksen johtajattareksi.

Sophie Mannerheim toimi virassaan yli 20 vuotta, ja hänen aikanaan koulutus laajeni vuoden pituisesta kolmivuotisesta. Mannerheimin merkitys sairaanhoidajattarien ammattikunnan luomisessa Suomeen oli valtava, ja enemmän kuin kukaan muu hän toi Florence Nightingale -aattien suomalaisen sairaanhoidon käytäntöön.

Ansvaret för att organisera sjukskötareutbildningen låg hos den nya yrkeskåren av översköterskor. Anna Broms utsågs år 1888 till Kirurgiska sjukhusets första översköterska och hon deltog i startandet av sjuksköterskeutbildningen vid sjukhuset. Broms hade likt sin efterträdare Hilda Montin gått Röda Korsets kurs och sedan fördjupat sina studier utomlands.

Montin efterträddes av Sophie Mannerheim, som hunnit bli 35 år gammal när hon efter sin skilsmässa beslöt sig för att bli sjukskötare. År 1899 reste hon till England, där hon tre år senare utexaminerades som sjuksköterska från skolan som Florence Nightingale hade grundat. År 1904 valdes Mannerheim till översköterska och föreståndarinnan för sjuksköterskeutbildningen vid Kirurgiska sjukhuset.

Sophie Mannerheim innehade sin tjänst i över 20 år, och under hennes tid förlängdes sjukskötareutbildningen från ett år till tre år. Mannerheims betydelse för tillkomsten av en yrkeskår av sjukskötare i Finland var enorm, och mer än någon annan bidrog hon till att göra Florence Nightingale-idealet till en del av praktiken inom den finländska sjukvården.

Sophie Mannerheim toimi pohjoismaiden ensimmäisen sairaanhoidajien ammattijärjestön, vuonna 1898 perustetun Sjuksköterskeföreningen i Finlandin (SFF) puheenjohtajana 1905–1926, sekä Kansainvälisen sairaanhoidajaliiton puheenjohtajana 1922–1925. Elämäntyöstään sairaanhoidon parissa hänet palkittiin vuonna 1925 kuvassa näkyvällä Florence Nightingale-mitalilla. Kuva: Muscovirasto.

Sophie Mannerheim var 1905–1926 ordförande för Nordens första förening för sjukskötare, Sjuksköterskeföreningen i Finland (SFF), som grundades år 1898. Hon var även ordförande för Internationella sjuksköterskeförbundet 1922–1925. För sitt livsverk inom sjukvården belönades hon år 1925 med Florence Nightingale-medaljen som kan ses på fotot. Foto: Museiverket.

Kirurgisen sairaalan sairaanhoidajakoulutuksen kautta hygienitietoisuus parani. Vuonna 1888 valmistuneen rakennuksen suunnittelussa oli kuitenkin vielä piirteitä miasmatisesta ajattelusta, jonka mukaan tautien ajateltiin syntyvän pilaantuneesta ilmasta, ”miasmasta”. Paviljonkisairaala erillisine rakennuksineen oli suunniteltu miasman torjumiseen, mutta vuonna 2020 koronasairaalaan toimineen ”Kirran” arkkitehtuurista on ollut hyötyä viruksen torjunnassa. Kuva: Helsingin kaupunginmuseo.

Genom Kirurgiska sjukhusets sjuksköterskeutbildning förbättrades kunskaperna om hygien. I byggnaden som blev färdig år 1888 syns dock ännu spår av miasmateorin, enligt vilken sjukdomar ansågs bero på skämd luft, ”miasma”. Paviljongsjukhuset med sina separata byggnader var utformade för att avvärja miasma, men när ”Kirran” år 2020 fungerade som coronasjukhus kom byggnadens arkitektur till nytta för att hindra viruset från att spridas. Foto: Helsingfors stadsmuseum.

”Kom ihåg att vår förening är en gammal förening, känd och aktad överallt i världen. Kom ihåg att det märke vi bära kunna vi bära med heder.”

– Sophie Mannerheim

Sophie Mannerheimin mielestä Punaisen Ristin merkki ei soveltunut sairaanhoidajien ammattitunnukseksi, sillä kaikki hoitajat eivät kuuluneet järjestöön. Hänen aloitteestaan SFF otti oman merkin käyttöön vuonna 1907. Sairaanhoidajien ammattijärjestöt eivät aluksi olleet edunvalvontajärjestöjä, vaan niiden tärkein tehtävä oli ammatti-identiteetin kehittäminen. Merkin kantajalta edellytettiin ahkeruutta, velvollisuudentuntoa ja nuhteetonta käytöstä. Kuva: Helsingin yliopistomuseo.

Sophie Mannerheim ansåg att Röda Korsets tecken inte lämpade sig som sjukskötarens yrkessymbol, eftersom alla sjukskötare inte hörde till organisationen. På hennes initiativ tog SFF i bruk ett eget märke år 1907. Sjuksköterskeföreningarnas uppgift var ursprungligen inte intressebevakning, utan att utveckla yrkesidentiteten. Av märkets användare förväntades flit, pliktrogenhet och klanderfritt beteende. Foto: Helsingfors universitetsmuseum.

Suomenkieliset sairaanhoidajat perustivat Suomen sairaanhoidajaliiton vuonna 1925. Järjestö käytti hakaristia jäsenmerkkinään vuoteen 1944 asti. Hakaristi on Suomen kansanperinteen kuuluva symboli, joka merkissä lisäksi symboloi Suomen sairaanhoidajaliiton kahta S-kirjainta. Vuonna 1944 käyttöön otetussa merkissä yhdistyi Suomen vaakunan heraldinen ruusu sekä risti, joka symboloi hoitotyön kutsunusuonetta.

År 1925 grundade de finskspråkiga sjuksköterna Finlands sjuksköterskeförbund. Föreningen använde hakorset som sitt medlemsmärke fram till år 1944. Hakorset är en symbol som hör till den finska folktraditionen, där till symboliserar korset de två S-bokstäverna i det finska namnet Suomen sairaanhoidajaliitto. I märket som togs i bruk år 1944 förenas Finlands vapens vita ros och ett kors, som symboliserar kallelsen till yrket.

Suomalaiset sairaanhoidajien järjestöt yhdistyivät vuonna 1965, kun SFF liittyi Suomen sairaanhoidajaliiton jäseneksi. Taiteilija Olof Erikssonin suunnittelemana, vuonna 1966 käyttöön otetussa jäsenmerkissä, yhdistyivät molempien järjestöjen merkit. Tämä merkki on edelleen käytössä.

Kuva: Helsingin yliopistomuseo. De finländska sjuksköterskeföreningarna förenades år 1965, när SFF blev medlem i Finlands sjuksköterskeförbund. I medlemsmärket från år 1966 förenas de båda föreningarnas märken. Det här medlemsmärket, som har designats av konstnären Olof Eriksson, är i bruk än idag. Foto: Helsingfors universitetsmuseum.

OPISKELU JA TYÖNTEKO • STUDIER OCH ARBETE

SAIRAAHOITAJAKOULUTUKSEN YHTENÄISTÄMINEN 1900–1960-LUKU •

SJUKSKÖTARUTBILDNINGENS FÖRENHETLIGANDE 1900–1960-TALET

Valtion omistaman Kirurgisen sairaalan sairaanhoitajakoulutuksen rinnalla toimi vuodesta 1909 lähtien Helsingin kaupungin sairaanhoitajakoulu Marian sairaalassa. Näistä kahdesta koulusta valmistuneet sairaanhoitajat saivat vanhemman hoitajan pätevyyden. Läänsairaaloista valmistui niin sanottuja nuorempia hoitajia. Helsingissä koulutetut sairaanhoitajat olivat muutamia suuria sairaaloita lukuun ottamatta paremmin koulutettuja kuin muualla Suomessa koulutuksensa saaneet.

Valtio pyrki yhtenäistämään sairaanhoitajakoulutuksen ja lakkautti vuonna 1930 läänisairaaloitten sairaanhoitajakoulut. Niiden tilalle perustettiin valtiollisia kouluja. Samalla perustettiin myös uusi sairaanhoitajakoulutuksen tarkastajan virka, johon valittiin Venny Snellman hoiti tehtävää lähes 30 vuotta. Tarkastusmatkoillaan ympäri Suomea Snellman tutustui paikallisiin ongelmiin ja pyrki parantamaan opiskelijoiden mahdollisuuksia opiskella työnteon ohella.

Kehitys oli hidasta, sillä resursseista oli pulaa ja monet sairaalat maaseudulla olivat täysin riippuvaisia opiskelijoista ilmaisenä työvoimana ja vastustivat muutosta. Opiskelijoiden työviikot olivat jopa 80 tuntia pitkiä. Koulutuksen yhtenäistyminen toteutui täysimittaisesti vasta vuonna 1964, jolloin lääkintöhallitus hyväksyi ensimmäisen yhtenäisen sairaanhoitajakoulutuksen opetus suunnitelman.

Marian sairaalan vuosikurssi 1928. Vuonna 1909 Helsingin kunnallisen Marian sairaalan ensimmäiseksi ylihoitajattareksi palkattiin Sonja Koreneff, joka oli ollut osastonhoitajattarena Kirurgisessa sairaalassa. Koreneffin aloituksesta Marian sairaalassa käynnistettiin sairaanhoitajakoulutus, jonka käyneitä Lääkintöhallitus vuodesta 1913 alkaen hyväksyi koulutetuiksi sairaanhoitajiksi. Kuva: Helsingin kaupungin museo.

Studenter från Maria sjukhus årskurs 1928. År 1909 utsågs Sonja Koreneff till Maria sjukhus första översköterska. Koreneff hade varit avdelningsköterska på Kirurgiska sjukhuset, och på hennes initiativ startade man en sjuksköterskeutbildning vid Maria sjukhus. Från och med år 1913 godkände Medicinalstyrelsen de som genomfört utbildningen som utbildade sjukskötare. Foto: Helsingfors stadsmuseum.

Anna Pakalén toimi Kellokosken piirimielisairaalan ylihoitajana 1931–1955, ja tänä aikana hän kehitti mielisairaanhoitoa ammatillisempaan ja inhimillisempään suuntaan. Pakalén oli opiskellut sairaanhoitajaksi Marian sairaalassa ja käytti aina asussaan Marian sairaalan kurssimerkkiä. Kertoman mukaan hän myös suosi henkilöstövalinnoissa Mariasta valmistuneita.

Anna Pakalén var Kellokoski distriktssjukhus översköterska 1931–1955, och under den här perioden utvecklade hon sjuksjukvården i en mer professionell och human riktning. Pakalén hade studerat vid Maria sjukhus och bar alltid Maria sjukhus kursmärke på sin dräkt. Det sägs också att hon föredrog att anställa sjukskötare som studerat vid Maria sjukhus.

Marian sairaalan kurssimerkki, jonka keskellä kirjaimet H ja S yhdistävä monogrammi. Marian sairaalan koulun nimeksi tuli Helsingin kaupungin sairaanhoitajakoulu vuonna 1925. Se oli ainoa kunnallinen sairaanhoitajakoulu ja toimi itsenäisenä oppilaitoksena vuoteen 1999 asti, jolloin se yhdistettiin osaksi Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiaa, joka on nykyisin nimeltään Metropolia.

Kurssmärke från Maria sjukhus. Monogrammet i mitten består av bokstäverna H och S. År 1925 bytte Maria sjukhus sjuksköterskeskola namn till Helsingfors stads sjuksköterskeskola. Skolan var den enda kommunala sjuksköterskeskolan och den fungerade som ett självständigt läroverk fram till år 1999, då den blev en del av Helsingfors yrkeshögskola Stadia, som numera heter Metropolia.

Tarkastaja Venny Snellman uudisti sairaanhoitajakoulutusta ja työskenteli oppimateriaalien laadun parantamiseksi. Hän piti tärkeänä, että oppikirjoihin sisällytettiin sairaanhoitajan kirjoittama luku hoitotyöstä. Snellman palkittiin Florence Nightingale -mitalilla vuonna 1947. Kuvassa nuori Venny Snellman. Kuva: Helsingin yliopiston museo.

Inspektör Venny Snellman utvecklade sjuksköterskeutbildningen och verkade för att förbättra läromedlen. Hon ansåg att det var viktigt att inkludera ett kapitel om vårdarbete skrivet av en sjukskötare i läroböckerna. Snellman tilldelades Florence Nightingale-medaljen år 1947. På bilden Venny Snellman som ung. Foto: Helsingfors universitetsmuseum.

”Ylihoitaja ja ylilääkäri pitivät luentoja, muut lääkärit opettivat enimmäkseen käytännössä eri tilanteissa. -- [Opiskelijan] Työaika oli klo 7–21 – päivällä oli kolme tuntia vapaata. Vapaapäivistä ei edes puhuttu. Ei ihme, että isäni vastusti ankarasti sairaanhoitajahaaveitani.”

KESTÄVÄSTÄ KERTAKÄYTTÖISEEN • FRÅN HÅLLBART TILL ENGÅNGSPRODUKTER

Sairaanhoitajien materiaallinen työskentely-ympäristö on muuttunut huomattavasti vuosikymmenten saatossa, kun kestävästä ja pestävistä välineistä on siirrytty kertakäyttöisiin. Sairaanhoitajan tehtäviin kuului käsityöllinen ja aikaa vievä välinehuolto 1960–70-luvuille saakka, jolloin välinehuolto siirrettiin sairaanhoitajilta avustavalle henkilökunnalle. Samaan aikaan tulivat käyttöön kertakäyttöiset tuotteet, jotka paitsi parantavat tehokkuutta ja hygieniää, myös lisäävät ympäristökuormaa. Tänäpäin HUS pyrkii käyttämään haitta-ainetonta ja kierrätettäviä kertakäyttötuotteita. Tutkimuskäsitteinä käytetään esimerkiksi nitriilihanskoja, sillä ympäristöä kuormittavista, PVC-muovia sisältävistä tuotteista ollaan luopumassa.

Sjukskötarens materiella arbetsmiljö har förändrats avsevärt under årtiondens lopp i och med att S man gått från att använda hållbara och tvättbara redskap till engångsartiklar. Instrumentvård var ett tidskrävande handarbete som hörde till sjukskötarens plikter ända tills uppgiften övergavs av hjälppersonal på 1960–70-talen. Samtidigt började man också ta i bruk engångsprodukter, som förbättrar effektiviteten och hygien, men också ökar miljöbelastningen. Idag strävar HUS efter att använda engångsprodukter som är återvinningsbara och fria från skadliga ämnen. Till exempel används nitriilhandskar som undersökningshandskar, eftersom produkter som innehåller miljöbelastande PVC-plast håller på att fjasas ut.

”1960-luvulla valtavan muutoksen sairaanhoitajan töihin toi kertakäyttötuotteiden ilmaantuminen markkinoille. Paljon turhaa ja aikaa vievää toimenpidettä jäi pois. Enää ei tarvinnut pestä ruiskuja, ei teroittaa neuloja, puhumattakaan sideharsorullien pyörittämisestä tai joditikkujen teosta. Muutama vuosi tuntui menevän mukavasti, oli aikaa potilaille, oli aikaa keskustella ja perehtyä potilaan sosiaaliseen taustaankin.”

Ennen hansikkaita ei käyttökerran jälkeen heitetty pois, vaan ne pestiin, paikattiin ja steriloiitiin. Puhaltamalla ilmaa hansikkaisiin oli reitit helppo havaita. Kuvassa hansikkaiden paikkausta Töölön sairaalassa. *Förr kastades handskarna inte efter att de använts, utan de tvättades, lappades och steriliserades. Det var lätt att upptäcka läten genom att blåsa luft i handskarna. På fotot lappas handskar på Töölö sjukhus.*

Lasinen injektoriruisku Fontatrian poliklinikan kokoelmasta. Ennen ruiskut ja kaikki välineistö, joka kesti kuumaan höyryä ja paineen, mukaan lukien kumikäsineet ja -katetrit, steriloiitiin autoklaaveiksi kutsutuissa painekattiloissa. Nykyään muoviset kertakäyttöruiskut ovat korvanneet lasiset ruiskut lähes kokonaan.

Injektions spruta av glas från Fontatrias poliklinikens samling. Förr steriliserade man sprutor och all annan utrustning som tålde den heta ångan och trycket, inklusive gummihandskar och -katetrar, i tryckkokare. Nuförtiden har engångsprutor av plast nästan helt ersatt glassprutorna.

”1980-luvulla alkoi myös kertakäyttötavaran tulo osastoille ja sen mieletön tuhlauk. Esimerkiksi lääkelasit, injektioneulat ja ruiskut, jotka ennen puhdistettiin ja steriloiitiin uudelleen käytettäväksi, heitettiin roskeisiin. (...)Käsineitä kuluikin tuhottomasti! Varmaan minä tässä vähän kärjistän, mutta viime vuosina kun olin vielä työelämässä minua tämä haaskaus huimasi.”

VALKOISET SISARET • SYSTRAR I VITT

SAIRAAHOITAJIEN TYÖASU • SJUKSKÖTARNAS ARBETSDRÄKT

Kouluteuilla sairaanhoitajilla oli Suomessa yhtenäinen virkapuku vuosina 1911–1976. Puku oli helposti tunnistettava, mutta seurasi aikaansa ja muuttui vähitellen muodin mukana. Sairaanhoitajan piti itse hankkia virkapuku, kunnes se vuonna 1976 korvattiin yhtenäisellä hoitohenkilökunnan suoja-asulla, jonka hankinnasta ja huollosta vastasi työnantaja.

Alun perin sairaanhoitajan univormun tarkoitus oli herättää kunnioitusta ja mahdollistaa naisten työntekeä ja liikkuminen kodin ulkopuolella ilman häiritä, sillä 1800-luvulla vaatteet kantoivat paljon merkityksiä kantajansa yhteiskunnallisesta asemasta. Vuonna 1836 perustetussa Kaiserswerthin Diakonissalaitoksessa käytettiin yhtenäistä ja tunnistettavaa pukua, ja sieltä Florence Nightingale omaksui näkemyksen vaatuksen tärkeydestä ammatti-identiteetin luojana. Nightingalen koulun opiskelijat veivät ajatusta puolestaan eteenpäin.

Suomeen sairaanhoitajan univormu vakiintui sairaanhoitajakoulutuksen myötä. Sophie Mannerheim piti valkoista parhaana sairaanhoitajan työvaatteen värinä sen hygieenisyyden vuoksi, mutta väriin voi ajatella kytkeytyvän myös puhtauden symboliikkaa, eli ajatus moraalista puhtaudesta ja kokonaisvaltaisesta kutsumusammattista. Valkoinen väri pysyi koko virkapuvun käytön ajan. Näkyvä ja pysyvä osa pukua oli myös päähine, joka muuttui vain vähän virkapuvun historian aikana, ennen kuin siitä luovuttiin kokonaan.

Ylihoitajilla oli oma, tummansininen virkapukunsa. Samoin opiskelijoilla oli oma puku, jonka hilkan siniset nauhat eli natsat kertoivat vuosikurssin. Sairaanhoitajan valkoisen univormun sai pukea ensimmäistä kertaa valmistajaisjuhlaan. Useissa muissa maissa sairaanhoitajan puku, erityisesti päähine, vaihteli opiskelupaikan mukaan. Suomessa kaikilla sairaanhoitajilla oli yhtenäinen puku huolimatta opiskelutaustasta. Opiskelupaikan saattoi kertoa vain kauluksessa pidettävä pätevyysmerkki, mutta useat pitivät sen sijaan sairaanhoitajan järjestömerkkiä.

Utbildade sjukskötare i Finland hade en enhetlig uniform åren 1911–1976. Dräkten var kändspak, men följde sin tid och förändrades sakta med modet. Sjukskötaren var själv tvungen att skaffa uniformen ända tills år 1976, då den ersattes av en enhetlig arbetsklädsel, vars anskaffning och skötsel arbetsgivaren ansvarade för.

På 1800-talet bar klädseln på många betydelser och vittnade om en persons samhällliga status. Syftet med sjukskötaruniformen var ursprungligen att väcka respekt och göra det möjligt för kvinnorna som bar den att arbeta och röra sig utanför hemmet utan att trakasseras. Vid diakonissanstalten i Kaiserswerth, som grundades år 1836, användes en enhetlig och kändspak dräkt. Därifrån anammade Florence Nightingale synen på klädseln som en viktig del av yrkesidentiteten, och Nightingale-skolans elever förde sedan denna tanke vidare.

I Finland etablerades sjuksköterskeuniformen i och med sjuksköterskeutbildningen. Enligt Sophie Mannerheim var vitt den bästa färgen av hygienskal, men färgen kan även anses symbolisera moralisk renhet och kallelse till yrket. Den vita färgen förblev oförändrad under hela den period som uniformen var i bruk. Huvudbonaden var en annan bestående och synlig del av dräkten, som endast genomgick små förändringar innan den slopades helt.

Översköterskorna hade en egen, mörkblå uniform. Också studenterna hade en egen dräkt, vars tillhörande hättor var försedd med blå band som visade vilken årskurs studenten tillhörde. Den vita sjuksköterskeuniformen fick studenten ta på sig först vid examen. I många andra länder varierade sjuksköterskans dräkter, särskilt huvudbonaden, beroende på var man studerat. I Finland hade alla sjukskötare en enhetlig dräkt oberoende av var man studerat. Vissa sjukskötare bar en examensbrosch på kragen som avslöjade studieplatsen, men många använde istället sin sjuksköterskeförenings medlemsmärke.

Sophie Mannerheim Nightingale-koulun puvussa.
Sophie Mannerheim klädd i Nightingale-skolans uniform.

Vuosina 1911–1937 sairaanhoitajan univormuun kuului valkoisesta kankaasta taiteltu mysky, joka pysyi paikoillaan rusettimuhan avulla. Päähineen käyttö perustui muotiin ja käytäytymissääntöihin, sillä 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin saakka ei ollut sopivaa esiintyä ilman päähinettä kodin ulkopuolella. Kuvassa Lastenklinikan hoitajia.

Under åren 1911–1937 hörde en vit mössa till uniformen. Mössan bestod av en vit tyglapp, som veks och fästes på hyässan med ett rosenband. Användningen av huvudbonaden baserade sig på modet och etiketsregler. Från 1800-talet till mitten av 1900-talet ansågs det inte passande att visa sig utanför hemmet utan huvudbonad. På bilden ses vårdare från Barnkliniken.

”Det var inte lätt att få den vita tyglappen att likna en mössa, men man blir väl skickligare så småningom. Första årets mössa har ett blått band, andra årets två, tredje årets tre. Det är för att folk på avdelningen ska veta vad vi går för, vad de kan fordra av oss.”

Hilka korvasi rusettimyssyn 1930-luvulla ja oli käytössä vuoteen 1971 saakka. Päähineet menettivät merkityksensä osana pukeutumista 1960-luvulla, ja sairaanhoitajan puku seurasi aikaansa. Opiskelijan puvusta hilka jätettiin pois jo vuonna 1965. Kuvassa 1960-luvun nuoret poseraavat kolmannen vuoden opiskelijan hilkat päissään.

Hätan ersatte rosettmössan på 1930-talet och användes fram till år 1971. Huvudbonaderna förlorade sin betydelse som en del av klädseln på 1960-talet, och sjuksköterskans uniform följde sin tid. Hätan försvann från studenternas dräkt redan år 1965. På bilden från 1960-talet poserar två ungdomar med tredje årets studenters hättor på huvudet.

”Tärkätty hattuni ei pysy millään metkuilla eikä kahdeksalla pinnillä päässäni. Täytyy ruveta kasvattamaan nutturaa, jonka päällä tuo kotsa keikkuu niin nätisti kuin lentoon lähtemäisillään.”

Poikkeus suomalaisten sairaanhoitajien yhtenäisen univormuun oli Suomen Punaisen Ristin sairaala, jossa päähineenä käytettiin huntua. Huntu oli käytössä, kunnes sairaala siirtyi vuonna 1958 osaksi Helsingin yliopistolista sairaalaa ja nimettiin Töölön sairaalaksi.

Ett undantag från den enhetliga sjuksköterskeuniformen utgjordes av Finlands Röda Kors sjukhus, vars sjukskötare använde huvudduk som huvudbonad. Huvudduken var i bruk ända tills sjukhuset år 1958 anslöts till Helsingfors universitets sjukhus och bytte namn till Töölö sjukhus.

Sisällissodan aikana ei vielä ollut paljon koulutettuja sairaanhoitajia ja Punainen Risti piti huolen haavoittuneista. Aikakauden valokuissa onkin nähtävissä rusettimyssyjen lisäksi muun muassa huntuja, jollainen kuului Venäjän Punaisen Ristin sairaanhoitajien univormuun. Kuvassa punakaartin sairaanhoitaja vuonna 1918.

Kuva: Kansan arkisto.
Under inbördeskriget fanns det ännu inte många utbildade sjukskötare och Röda Korset tog hand om de sårade. På bilder från perioden ses förutom rosettmössor bland annat huvuddukar, som var en del av Rysslands Röda Kors sjuksköterskeuniform. Bilden på en sjukskötare från Röda gardet är från år 1918.
Foto: Folkets arkiv.

”Hyvä hoitaja suhtautuu kaikkiin tasaisesti ja puolueettomasti, niin että jokainen tuntee saavansa osakseen lämpöä ja turvallista huolenpitoa.”
– Lyyli Kinnunen

Ylihoitajan puku Kellokosken sairaalamuseon kokoelmista. Ylihoitaja Anna Pakalén käytti valkoista virkapukua, mutta hänen seuraajaaksen vuonna 1955 valittiin Lyyli Kinnunen käytti sinistä pukua.
En översköterskas uniform från Kellokoski sjukhusmuseums samling. Anna Pakalén bar alltid en vit uniform, men Lyyli Kinnunen som efterträdde henne som översköterska år 1955 använde den blåa dräkten.

KUTSUMUSTYÖSTÄ AMMATIKSI • FRÅN ETT KALL TILL ETT YRKE

VALLANKUMOUKSELLINEN 1960-LUKU • DET REVOLUTIONÄRA 1960-TALET

Uskomukset eri sukupuolille sopivista elämäntilanteista ja -tehtävistä elivät vahvoina 1950-luvulle saakka. Ylempien yhteiskuntaluokkien keskuudessa pidettiin pitkään luonnollisena, että naisten toimintaympäristö oli koti ja äitiys velvollisuus. Hyväksyttävänä pidettiin niin kutsuttua yhteiskunnallista äitiyttä, eli toimimista hoiva- tai kasvatustalouden tehtävissä, mutta tämä oli sopivaa vain naimattomille naisille.

1960-luvulla tullessa nämä käsitykset olivat kuitenkin alkaneet murtua, ja naisille avautui enemmän uravaihtoehtoja kuin ennen. Myös kuva sairaanhoidosta Nightingale-äatteen mukaisena itseurautuvana kutsumustyönä alkoi muuttua. Nightingalelainen uranuurtajakupolvi, joka oli säilynyt vaikutusvaltaisena 1960-luvun alkuun saakka ja määrittänyt sairaanhoitajan työn olemuksen toimissaan ammattijärjestöjen johdossa, ylihoitajina ja sairaanhoitajakoulujen opettajina, väistyi lopulta sivuun. Sairaanhoitajan työstä tuli ensisijaisesti ammatti, joka avautui myös miehille.

Föreställningen om att de båda könen hade olika levnadsvägar och uppgifter var stark ända fram till 1950-talet. Bland de övre samhällsklasserna ansågs det länge vara naturligt, att kvinnans verksamhetsområde var begränsat till hemmet och att moderskapet var hennes plikt. Ett så kallat samhällsligt moderskap, det vill säga ett arbete inom vård- eller undervisningsbranschen, ansågs dock vara acceptabelt, men bara för ogifta kvinnor.

På 1960-talet började de här föreställningarna ge vika, och nya karriärmöjligheter öppnade sig för kvinnor. Även uppfattningen om sjuksköтарыket som en själuppoffrande kallelse i Nightingales anda började förändras. Den banbrytande generationen nightingaleska sjukskötare, som hade förblivit inflytelserika ända fram till 1960-talets början och definierat sjuksköтарыkets karaktär genom sina positioner som översköterskor, ledare av sjuksköterskeföreningarna och lärare i sjuksköterskeskolorna, steg slutligen åt sidan. Sjukskötarens arbete blev nu i första hand ett yrke, som öppnade sig även för män.

”Me hoitajat vaihdoinmekot housupukuihin. Somat hillkat heitimme nurkkaan. Aloimme arvostaa itseämme ammatti-ihmisinä, ei enää kutsumustyöntekijöinä.”

HOITOTYÖN ASIAANTUNTIJA • SJUKSKÖTAREN SOM VÄRDEKONST

Sairaanhoitajat ovat korkeimmin koulutettuja hoitotyön osaajia. Sairaanhoitajaksi opiskellaan ammattikorkeakoulussa ja opintoja on mahdollista jatkaa hoitotieteen parissa aina tohtorin tutkintoon saakka. Nykyajan sairaanhoitaja on hoitotyön asiantuntija, joka edistää ja ylläpitää terveyttä, ehkäisee ja hoitaa sairauksia ja vähentää kärsimystä. Ei ole liioiteltua puhua sairaanhoitajista yhteiskuntaa kannattavana ryhmänä. Koska työ on vaativaa, uhkana on, että hoitajia on tulevaisuudessa liian vähän ja työtä liian paljon.

Sairaloissa hierarkia on perinteisesti ollut korkea, mutta nykyään hoitajat osallistuvat työhönsä kehittämiseen ja tekevät potilaiden hoitoon liittyviä päätöksiä. Perinteinen vastuunjako lääkärin ja hoitajan välillä on monipuolistunut ja tavoitteena on hyödyntää kummankin vahvuuksia niin, että potilas hyötyy niistä. Sairaanhoitajan rajattu lääkkeenmääräämis-oikeus kirjattiin lakiin vuonna 2010, ja vuonna 2012 valmistuivat ensimmäiset sairaanhoitajat, joilla tämä oikeus on.

Ajatus matalasta hierarkiasta ja yhteistyökulttuurista sisältyy myös Magnettisairaala-ohjelmaan. Magnettisairaala on kansainvälinen hoitotyön laatujärjestelmä ja tunnus erinomaisesta hoitotyöstä. Magnettisairaalan on tarkoitus magnettin lailla vetää puoleensa sairaanhoitajia työntekijöiksi sekä pitää heidät tyytyväisinä työpaikkaansa. Syöpäkeskus, Sydän- ja keuhkokeskus, Lasten ja nuorten sairaudet sekä Psykiatriakeskus ovat ensimmäisiä HUSin tuloyksiköitä, jotka hakevat Magnettisairaala-tunnusta.

Sjukskötarna är de högst utbildade specialisterna inom vårdarbetet. Till sjukskötare studerar man på yrkeshögskola och det är möjligt att fortsätta studierna ända till en doktorexamen inom vårdvetenskap. Dagens sjukskötare är en värdekonst, som främjar och upprätthåller hälsa, förebygger och behandlar sjukdomar samt lindrar lidande. Det är ingen överdrift att kalla sjukskötarna en samhällsberörande grupp. Eftersom yrket är krävande, är farhågan att det i framtiden finns för få sjukskötare och för mycket arbete.

I sjukhusen har hierarkin traditionellt varit hög, men nuförtiden deltar sjukskötarna i utvecklandet av sitt eget arbete och fattar beslut rörande patienters vård. Den traditionella ansvarsfördelningen mellan läkare och sjukskötare har blivit mångsidigare. Målet är att ta tillvara styrkorna hos bägge parter, så att de kommer patienten till godo. År 2010 lagstiftades om en begränsad rätt för sjukskötare att ordinera mediciner, och år 2012 utexaminerades de första så kallade receptsjukskötarna med den här befogenheten.

En platt hierarki och en samarbetskultur är också vad som eftersträvas i magnetsjukhusmodellen, som är ett internationellt kvalitetsystem och ett erkännande för utmärkt vårdarbete. Magnetsjukhuset är avsett att vara en attraktiv arbetsplats, som likt en magnet attraherar sjukskötare och håller dem nöjda. Cancercentrum, Hjärt- och lungcentrum, Sjukvård för barn och unga samt Psykiatricentrum är HUS första resultatenheter som ansöker om status som Magnetsjukhus.

Kollegat ja hyvä työilmapiiri ovat tärkeä voimavara, mutta hoitotyö ei ole ruusuilla tanssimista. Haasteita ovat muun muassa hoitajakato ja työn tehostamisen mukanaan tuoma kiire.

Goda kollegor och ett gott arbetsklimat främjar välbefinnandet, men vårdarbetet är ingen dans på rosor. Till utmaningarna hör skötarbrist och brådskan som kräver en effektivisering har medfört.

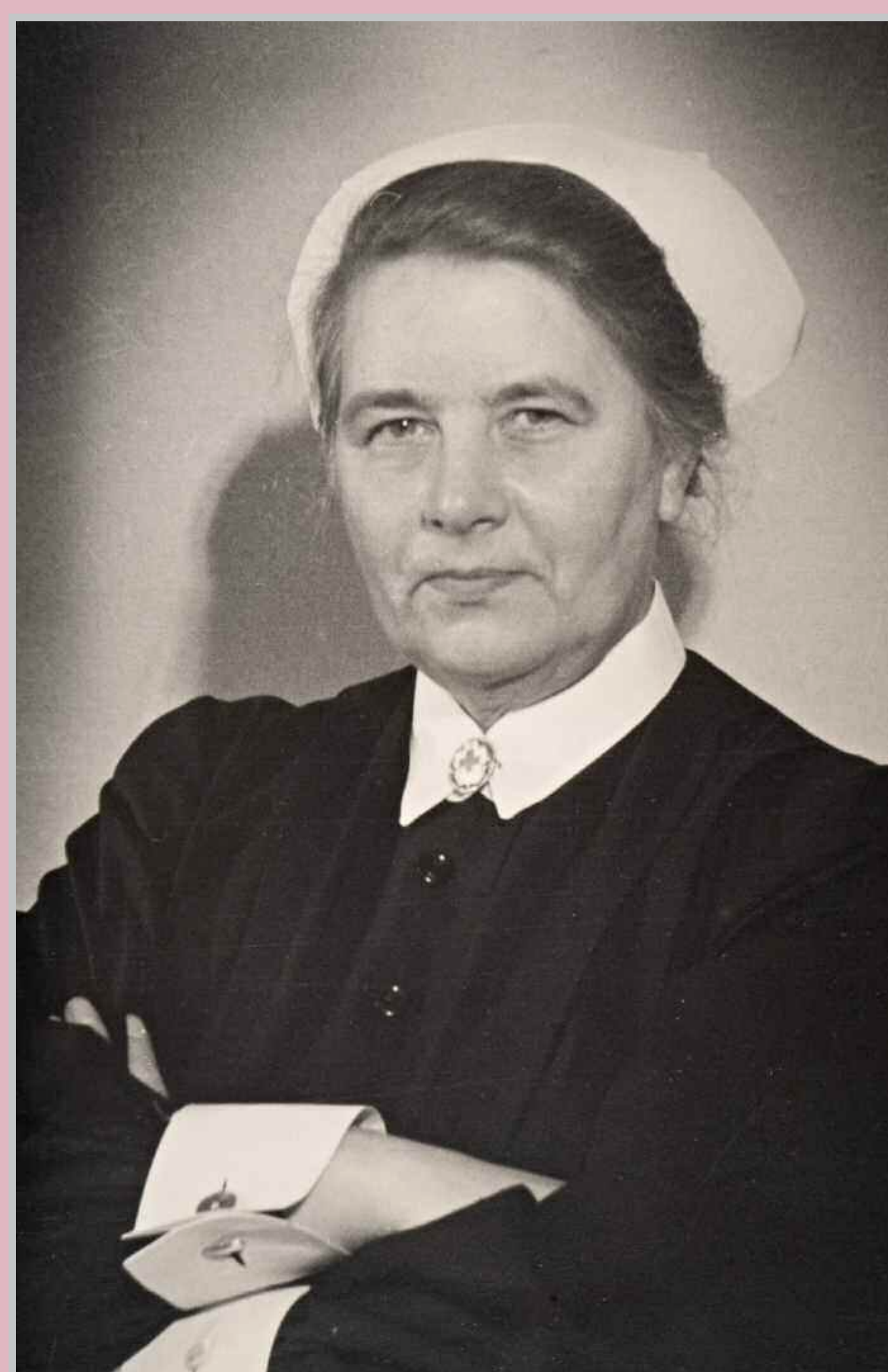

Sisar hento valkoinen on sanonta, jonka teki tunnetuksi Dallapé-orkesterin tango Valkea sisar. Sanonta on jäänyt elämään huolimatta siitä, kuinka ristiriidassa se on työn fyysisyyden kanssa. Kuvan sairaanhoitaja-opiskelijat harjoittelevat potilaan nostamista.

Sisar hento valkoinen är ett fänskt uttryck, som betyder ungefär "spåda syster vi". Uttrycket populariserades genom orden i en låt av orkestern Dallapé, och det lever kvar trots att det står i strid med hur fysiskt krävande yrket är. Bildens sjuksköterskestudenter övar på att lyfta patienter.

“First rule of nursing, to keep the air within as pure as the air without.” Nightingalen ensimmäinen sääntö sairaanhoidolle on, että hoitotilojen ilman on oltava yhtä puhdasta ja raikasta kuin ulkoilma. Hän ajatteli tässä potilaiden parasta, mutta kun hoitoajat ovat lyhentyneet, on alettu kiinnittää huomiota sairaaloiden sisäilman vaikutukseen sairaanhoitajien ja muun henkilökunnan terveyteen.

“First rule of nursing, to keep the air within as pure as the air without.” Vårdarbetets första regel var enligt Nightingale att luften i vårdutrymmena skulle vara lika ren som utomhusluften. Hon tänkte på patienternas bästa, men i och med att behandlingstiderna har förkortats har man börjat fästa uppmärksamhet på inomhusluftens inverkan på sjukskötarens och den övriga personalens hälsa.

SAIRAANHOITAJIEN JA KÄTILÖIDEN VUOSI
2020
SJUKSKÖTARENS OCH BARNMORSKANS ÅR

”Usein meidät sotkettiin lääkäreihin, puhuteltiin jopa tohtoreiksi, ei auttanut muuta kuin sanoa, että työtakin pituus ei vielä riitä tohtorin arvoon. Lääkäreiden takithan olivat ja ovat pitkät.”

Mieshoitaja valvoo ruokailua Kellokosken piiriemmissairaalassa vuonna 1950. Suomen ensimmäiset miespuoliset sairaanhoitajat valmistuivat vuonna 1965, mutta miehet olivat osallistuneet hoitotyöhön jo pitkään mielisairaloissa. Suomen ensimmäiset miespuoliset sairaanhoitajat olivat jatkokoulutuksen suorittaneita mielisairanhoitajia.

En manlig skötare övervakar matsalen i Kellokoski distriktsinnesjukhus år 1950. Finlands första manliga sjukskötare utexaminerades år 1965, men före det hade män redan länge deltagit i vårdarbetet på innesjukhusen. Finlands första manliga sjukskötare var sinnesjukvårdare som hade gått en vidareutbildning.

Vaikka hierarkia oli korkea, niin sairaaloissa oli ennenkin yhteenkuuluvuuden tunnetta ja omat henkensä. Yhteistyöhönsä nostettiin säännöllisissä henkilöstöjuhissa – Lastenlinikalla ja Lastenlinnassa erityisesti naamiaiset ovat olleet suosittuja. Fasän hierarkin var hög, präglades många sjukhus också förr av sin egen anda och en känsla av samhörighet. Samarbesanden stärktes med hjälp av regelbundna personalfester – på Barnkliniken och Barnets borg var särskilt maskerader populära.

Nanna Häll teki pitkän uran lastensairaloissa, toimien muun muassa vuosina 1946–1956 Lastenlinnikan ylihoitajana. Karismaattinen Häll on ikuisetettu valokuvin paitsi työnsä ääressä, myös monissa naamiaisjuhlissa.

Nanna Häll gjord en lång karriär på barnsjukhus och var bland annat Barnkliniken översköterska åren 1946–1956. Den karismatiska Häll har förevigats på många foton när hon arbetar, men också när hon deltar i maskerader.

”Sairaan sotiallinen kuri alkoi lopullisesti sortua, kun annettiin määräys, että osaston eri ammattiryhmät tekisivät keskenään sinunkaupat. Kivutta ei sekään sujunut, vaikka paiskasimme kättä, kuka vapaaehtoisesti, kuka pakosta.”

KÄTILÖNÄ ENNEN JA NYT • BARNMORSKAN FÖRR OCH IDAG

SAVUSAUNASTA SAIRAALAAN • FRÅN RÖKBASTUN TILL SJUKHUSET

Työ lapsikuolleisuuden ja lapsivuodekuolleisuuden vähentämiseksi kertoo hyvinvointivaltion kehitymisestä: Suomessa lapsivuoteeseen kuolleiden ja kuolleiden lapsien lukumäärä on reilussa sadassa vuodessa muuttunut maailman suurimmista pienimpiin. Tärkeässä roolissa on ollut kätilöiden työ, joka on kehittynyt kokonaisvaltaiseksi naisten ja perheiden tukemiseksi. Kätilö on ensimmäinen ammatti, johon nainen on Suomessa pystynyt kouluttautumaan: kätilöitä koulutettiin jo 1700-luvun alusta lähtien Tukholmassa. Suomen sodan jälkeen yhteys Tukholmaan katkesi, ja lapsikuolleisuuden torjumiseksi perustettiin Suomen ensimmäinen kätilöoppilaitos Turkuun vuonna 1816. Koulutus siirtyi vuonna 1833 Helsinkiin osaksi yliopistoa.

Lapset synnyttiin pitkään kotona. Synnytyslaitoksia perustettiin ensin vähävaraisten ja aviottomien lasten äitien avuksi, ja sittemmin myös varakkaammat synnyttäjät alkoivat hakeutua synnytyslaitoksiin. Kotisynnytykset vähenivät kuitenkin merkittävästi vasta 1960-luvulla keskussairaaloiden rakentamisen myötä.

1900-luvun alussa koulutettuja kätilöitä ei riittänyt vielä kaikkien synnyttäjien avuksi. Kouluttamaton lapsenpäästäjä auttoi synnytyksessä muun muassa loitsuilla, kun taas kätilö osasi tarkkailla synnytyksen kulkua ja huolehtia hygieniasta tulehdusten torjumiseksi, sekä pystyi auttamaan vaikeissakin tilanteissa. Kätilöiden määrä kasvoi vähitellen, ja 1940-luvulla synnytyksistä tuli suurilta osin kätilöavusteisia. Kätilön työ laajennettiin vuodesta 1937 alkaen virallisesti äitiys-huoltotyöksi, joka tarkoittaa raskaana olevan, synnyttävän ja lapsivuoteisen äidin sekä vastasyntyneen hoitoa. 1950-luvulta alkaen työssä on painotettu yhä enemmän ennaltaehkäisyä ja terveyden edistämistä.

Nykyisin kätilö on terveysneuvonnan ja terveyskasvatuksen ammattilainen, joka tukee, hoitaa ja neuvoa naisia ja koko perhettä raskaus-, synnytys- ja lapsivuodeaikana. Kätilön osaamisalueisiin kuuluvat naistentaudit, naisen terveys ja lasten hoitotyö. Suomessa kätilökoulutus on kestoltaan neljä ja puoli vuotta. Se on laajin terveydenhuoltoalan ammattikorkeakouluopinnoista, ja sen myötä kätilö saa myös sairaanhoitajan pätevyyden. Suomen kätilökoulutus on laajempi kuin monissa muissa Euroopan maissa, koska Suomessa kätilö on myös seksuaaliterveyden asiantuntija.

Arbetet för att minska barn dödligheten och dödligheten i barnsäng går hand i hand med välfärdstatsens utveckling. Under en period på drygt hundra år har barna- och mödradödligheten i Finland gått från att ha legat bland de högsta i världen till att ligga bland de lägsta. Barnmorskorna, vars arbete har utvecklats till ett mångsidigt stöd till kvinnor och familjer, har spelat en viktig roll i utvecklingen. Barnmorskor utbildades redan på 1700-talet i Stockholm och det var det första yrket som finländska kvinnor kunde utbildas till. Efter Finska kriget bröts kontakten till Stockholm, och för att tygla barn dödligheten grundades år 1816 Finlands första utbildningsanstalt för barnmorskor i Åbo. Utbildningen blev år 1833 en del av Helsingfors universitet.

Det var länge sedan barnen föddes hemma. De första förlossningsanstalterna grundades för att hjälpa fattiga och ogifta mödrar, och senare började också mera välbärgade föderskor söka sig till förlossningsanstalter. Hemfödslarna minskade dock betydligt först på 1960-talet när centralsjukhusen byggdes.

I början på 1900-talet fanns det inte tillräckligt med utbildade barnmorskor för att hjälpa alla föderskor. Utbildade så kallade jordemödrar bistod vid förlossningar med hjälp av bland annat besvärjelser, men en barnmorska kunde följa förlossningsförloppet, minska risken för infektioner genom att sköta om hygien, samt hjälpa också i svåra situationer. Antalet barnmorskor ökade så småningom och på 1940-talet skedde en stor del av förlossningarna med hjälp av en barnmorska. Barnmorskans arbete utvidgades år 1937 officiellt till att inbegripa mödravård, vilket innebär att yrket innefattar vård av modern under graviditeten, födseln och barnsängstiden samt vård av den nyfödda. Från och med 1950-talet har arbetet blivit alltmer förebyggande och hälsofrämjande.

Dagens barnmorska är professionell inom hälsorådgivning och hälsofostran samt vårdar och ger råd till kvinnor och familjer under graviditeten, födseln och barnsängstiden. Till barnmorskans kompetensområden hör kvinnosjukdomar, kvinnohälsa och barnvård. I Finland tar det fyra och ett halvt år att utbildas till barnmorska. Det är den längsta yrkeshögskoleutbildningen inom hälsovården, och utbildningen ger också sjukskötarbehörighet. Barnmorskeutbildningen i Finland är mera omfattande än i många andra europeiska länder, eftersom den finländska barnmorskan även är en expert på sexuell hälsa.

Sairaaloissa siirryttiin puusta sydäntään kuuntelutorvesta metalliseen hygienian parantamiseksi. Kuuntelortia on käytetty Porvoon sairaalassa, jonka synnytysosasto lakkautettiin vuonna 2016. Monet kätilöt käyttävät edelleen kuuntelortia sikin sydäntään kuuntelun.

Av hygieniskäl övergick man på sjukhusen från att använda trätratt till att använda metaltratt för att lyssna på fostrets hjärtljud. Trattarna har använts vid Borgå sjukhus, vars förlossningsavdelning lades ner år 2016. Många barnmorskor använder ännu tratt för att lyssna på fostrets hjärtljud.

Huntu oli osa kätilön työasua 1920-luvulta alkaen, hilkka vakiintui käyttöön hieman myöhemmin ja molempia käytettiin aina 1970-luvulle saakka. Kätilöopiskelijat taas käyttivät vain hilkkaa, jonka siniset raidat kertoivat kätilöopiskelijan opiskelijan vuosikurssin. Hunnun ja valkoisen hilkan sai käytöön opintojen valmistuttua. Kuvan huntu ja hilkka ovat Länsi-Uudenmaan sairaalamuseosta. *Huvudduken hörde till barnmorskans uniform från och med 1920-talet, medan hättan togs i bruk lite senare. Båda användes ända fram till 1970-talet. Barnmorskestudenter använde bara hättan. Den var försedd med blå ränder som avslöjade studentens årskurs. Huvudduken och den vita hättan fick man börja använda efter examen. Bildens huvudduk och hättan är från Västra Nylands sjukhusmuseum.*

Naistenklinikin kätilöt ja opiskelijat käärinnässä siteitä. Oikealla istuu opiskelija, jonka hilkan nauhat kertovat opiskelijan olevan toisella vuosikurssilla. Keskellä istuu kätilö huntuineen.

Barnmorskor och studenter rullar förband på Kvinnokliniken. Till höger sitter en andra årets student, vilket avslöjas av ränderna på hättan. I mitten sitter en barnmorska med huvudduk.

“Mielestäni kätilöopiston oppi oli se, että älä vetäydy vastuusta, vaan ota täysi vastuu mitä teetkin. Yritä parhaasi, kuuntele toisten mielipiteitä, omista käsityksistäsi poikkeaviakin ja opi niistä. Jos olet avoin uusille kokemuksille ja näkemyksille, tulet pärjäämään työssäsi ja sitä tosiaan on vaadittu monenmoisten muutosten kourissa sinä 35-vuotiskautenani, joka urallani ehdin olla.”

KÄTILÖN MAAILMA • BARNMORSKANS VÄRLD

KÄTILÖNVAKUUTUS • BARNMORSKEFÖRSÄKRAN

”Minä vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että vakaa ja vilpittömän tahtoni on kaikissa kätilötehtävissäni tarkasti ja huolellisesti sekä parhaan kykyni ja taitoni mukaan täyttää ne velvollisuudet, jotka lakien ja asetusten sekä laillisten määräysten nojalla minulle kätilönä ja kansalaisena kuuluvat.”

Kättilövala kuului kätilön koulutukseen 1700-luvulta lähtien. 1920-luvulla vala muutettiin kätilövakuutukseksi, josta luovuttiin vasta 1970-luvulla.

”Jag försäkrar på heder och samvete, att det skall vara min fasta och oppriktiga vilja att i alla mina barnmorskeäligganden noggrant och omsorgsfullt samt efter bästa förmåga och kunskap fullgöra de skyldigheter, vilka på grund av lag och författningar samt laga föreskrifter på mig i egenskap av barnmorska och medborgare ankomma.”

Från och med 1700-talet avlades en barnmorske-ed efter avslutad utbildning. På 1920-talet byttes eden ut mot en barnmorskeförsäkran, som avskaffades först på 1970-talet.

Suuret ikäluokat kuljetettiin Naistenklinikkan suurella vauvavaunulla äitien luo syömään. Vid måndags transporterades de stora årskullarna till sina mammor med Kvinnoklinikens stora babyvagn.

Länsi-Uudenmaan sairaalamuseon kokoelmaan on talletettu tauluja, joihin on merkitty nastoilla kaikki vuoden aikana osastolla syntyneet lapset. Punainen = tyttö, vaaleanpunainen = sikiötyttö, sininen = poika, vaaleansininen = sikiöpoika, liitin = kaksoset, nasta = täysikuu. Västra Nylands sjukhusmuseums samling har det bevarats anslags tavlor på vilka alla barn som föts på avdelningen under årets lopp markerats med ett stift. Röd - flicka, ljusröd - flicka med snit, blå - pojke, ljusblå - pojke med snit, gem - tvillingar (gemini), häftstift - fullmåne.

Länsi-Uudenmaan sairaalan synnytysosaston traditioon kuuluu 1990-luvulta lähtien juhlakahvien tarjoilu vastasyntyneen vanhemmille. Sairaalan synnytysosasto lakkautettiin vuonna 2010. Viime vuosikymmenten trendinä on ollut synnytysten keskitäminen suuriin yksiköihin. Matkasynnytysten riski kasvaa, mutta ctuna on moniammatillisen päivystävän tiimin valmius selviytyä hankalimmistakin tilanteista. Till traditionerna på Västra Nylands sjukhus BB-avdelning hörde från och med 1990-talet att fira föräldrar till den nyfödda med kaffeservering. Sjukhusets BB-avdelning lades ner år 2010. De senaste årtiondens trend har varit att koncentrera födselarna till större enheter. Risken för bilförlorningar ökar, men till fördelarna hör mångprofessionella jourteam som har beredskapen att klara av de svåraste av situationer.

Kättilö on terveyskasvatuksen ja -neuvonnan ammattilainen, jonka osaamiseen kuuluvat naisen terveys, seksuaaliterveys ja naistentaudit. Kätilöitä työskentelee niin perusterveydenhuollossa, äitiyspoliklinikoilla, synnytysosastoissa, lapsivuodeosastoilla, naistentautiosastoilla kuin lapsettomuusklinikoilla. Kuivassa naisen sukupuolielinten havaintomallit Naistenklinikalta. Barnmorskor är experter på hälsöfostran och -rådgivning. Deras kompetens täcker kvinnohälsa, sexuell hälsa och kvinnosjukdomar. Barnmorskor arbetar inom barnhälsovården och i förlossningsälsalar samt på mödrapolikliniker, BB-vårdavdelningar, kvinnosjukdoms avdelningar och barnhälsoetskliniker. Bildens modeller av de kvinnliga könsorganen är från Kvinnoklinikens.

Synnytysspihdit kuuluivat kätilön instrumentteihin 1900-luvun alussa. Synnytysten siirtyessä kodeista sairaaloihin siirtyi pihitönnäytys ensin lääkäreiden vastuulle, ja vähitellen imukuppi ja keisarileikkaus syrjäyttivät pihitönnäytteen. Naistenklinikkan kokoelmaan kuuluva havaintomalli esittää pihitönnäytöksessä vaurioitunutta vauvaa. Förlossningstängen hörde till barnmorskans instrument i början på 1900-talet. När födselarna började ske på sjukhus tog läkarna över ansvaret för tångförlossningarna, och så småningom ersattes förlossningstängen av sugklockan och kejsarsnittet. Modellen av ett spädbarn som skadats av en förlossningstäng hör till Kvinnoklinikens samling.

Kaikkia HUSin synnytyssairaaloissa on sitouduttu WHO:n ja Unicefin imetyksen edistämisen toimintaohjelmaan eli vauvayönteisyys-ohjelmaan. Ohjelman mukaiset hoitokäytännöt mahdollistavat imetyksen käynnistämisen parhaalla tavalla. Länsi-Uudenmaan sairaalan synnytysosastolle myönnettiin vuonna 1996 vauvayönteisyysertifikaatti ensimmäisenä Suomessa. Alla förlossningssjukhus inom HUS har förbundit sig till WHO:s och Unicefs verksamhetsprogram för främjande av amning, det vill säga programmet för ett babyvänligt sjukhus. Programmet värdepriisat möjliggör att amningen kommer i gång på ett optimalt sätt. Västra Nylands sjukhus blev år 1996 det första sjukhuset i Finland som certifierades som babyvänligt.

Pyörän torvella on testattu vastasyntyneiden kuuloa Lohjan sairaalassa. Cykeltutan har använts för att testa nyföddas hörsel vid Lojo sjukhus.

